

USA:s svartvita själ

av Anders Hansson

Mycket tyder på att Barack Obama den 4 november kommer att väljas till USA:s president. Trots att hans mamma är vit talar man om Obama, vars far är från Kenya, som en svart politiker. Om han ska falla på målnöret är det just på grund av detta faktum: han är inte vit. Drygt fyrtio år efter medborgarrättsrörelsen är det fortfarande otänkbart för många amerikaner med en svart man i Vita huset. Märkligt kan tyckas eftersom den multikulturella blandningen är en del av USA:s själ. Några som förstod detta innan de flesta var de musiker, låtskrivare och artister som skapade soulmusiken.

Vi pratar ofta om vit musik och svart musik och det finns de som delar in sin skivsamling i dessa två kategorier. Frågan är då om man baserar detta på artistens hudfärg eller på själva genren. Blues exempelvis, är en musikform med rötterna i Västafrika, utvecklad ur de arbetslåtar som hjälpte slavarerna i den amerikanska södern att uthärda det hårda slitet på bomullsfälten. Men räknas det som svart musik när den i dubbel bemärkelse vite albinon Johnny Winter spelar blues? Var i gränskan bör Ray Charles country-plattor sorteras in?

Syndig smältdegel

Sanningen är såklart att musik inte känner av svart eller vitt. Långt innan svarta fick medborgerliga rättigheter i USA möttes vita och svarta musiker i fruktbara samarbeten. Det skedde med kanske allra störst framgång i en liten studio i Memphis i Tennessee. Musiken kallades *soul*, 'själ', och gavs ut på det sedermera legendariska skivbolaget Stax.

Memphis är en smältdegel belägen vid Mississippifloden där delstaterna Tennessee, Arkansas och Mississippi möts. Möjligheterna att slå runt och njuta av syndens förbjudna frukter lockade tidigt många, såväl vita som svarta, att ta sig in till staden. Att viss integration tilläts i nöjeskvarteren gav svarta musiker en möjlighet att få spela för en blandad publik. Men att den svartvita musikaliska blandning som soulen är skulle uppstå i just Memphis är ändå att betrakta som en slump. Det anser Craig Werner, författare till boken *A Change Is Gonna Come – Music, Race and the Soul of America* (1998). De bitar som sammanfogades i Memphis fanns på andra ställen också. Delvis för att svarta och vita sydstatsbor stod varandra närmare kulturellt än någon ville erkänna.

Svartvit dynamit

Själva navet i det musikmaskineri som skapade den "svartaste" soulmusiken var Stax husband Booker T. and The MG's som leddes av keyboardisten Booker T. Jones. Bakom trummorna satt Al Jackson Jr. Dessa två var svarta medan basisten Donald "Duck" Dunn och gitarristen Steve Cropper var vita. Avgörande för Stax-soundet var också blåsorkestern The Memphis Horns som

leddes av den vite trumpetaren Wayne Jackson och den svarte saxofonisten Andrew Love.

Att samhället i övrigt inte hängde med i vad som hände innanför Stax väggar blev en dag på ett pinsamt sätt tydligt för Steve Cropper. Han stod på trottoaren tillsammans med sina svarta musikerkompisar när en polis kom fram och oroligt hörde sig för om han var okej. Steve Cropper inte bara kände sig bekväm med sina svarta vänner. Han visade stor insikt i den svarta kulturen. Förutom att spela gitarr på och producera skivor med svarta artister skrev han även otaliga låtar. Ett par slående exempel är "In the Midnight Hour", som han skrev tillsammans med sångaren Wilson Pickett, och "Mr. Pitiful", en av Otis Reddings bästa låtar, som Cropper och Redding skrev ihop.

Även på låtskrivarsidan var soulmusiken alltså präglad av integration och förståelse över rasbarriärerna. Det svarta låtskrivarteamet Isaac Hayes och David Porter låg bakom hits som "Hold On, I'm Coming" och "Soul Man" med dynamitduon Sam & Dave, medan deras vita kollegor Chips Moman och Dan Penn skrev klassiker som "Do Right Woman, Do Right Man" och "The Dark End of the Street".

Soulens drottning

Reser man sydöst från Memphis kommer man till Birmingham i Alabama. Därifrån är det inte långt till Muscle Shoals där den kanske mest mytomspunna studion inom sydstatssoulen låg. Där huserade den legendariske producenten Rick Hall och till honom skickade flera skivbolag svarta artister som de inte riktigt visste vad de skulle göra med. Det slutade oftast med att artisten spelade in den bästa musiken under hela sin karriär.

En som dock inte trivdes i djupaste södern var Aretha Franklin. Hon hann bara spela in en låt i Muscle Shoals innan hon reste därifrån. Men det var inte vilken låt som helst, utan titelspåret på *I Never Loved a Man the Way I Love You*, som var först i raden av de plattor som gav Franklin epitetet "The Queen of Soul". I stället för att själv åka söderut lät hon flyga in musiker från Muscle Shoals till studion i New York där hon framgent föredrog att spela in.

Ömsesidigt stjälande

Countrymusik ses ofta som det vitaste av det vita. Men steget från gospel till country är inte så långt. Den djupa religiositeten förenade väldigt många svarta och vita i södern. Faktum är att Solomon Burke, som förutom soulsångare varit bland annat begravningsentreprenör och predikant, inledde sin karriär som skivartist med en countrylåt. Ingen trodde väl att låten skulle slå men det gjorde den. Kanske för att, som Solomon Burke själv har sagt, såväl gospel som country är sann.

Men att en svart sångare sjöng låtar som uppfattades som "vita" fick oanade konsekvenser i en tid då artister främst nådde sina lyssnare via radio. Solomon Burke tvingades en gång att uppträda inlindad i bandage så att den

rasistiska vita publiken, som trodde att de betalat för att se en vit sångare, inte skulle se hans hudfärg och lyncha honom. Solomon Burke skulle senare skriva och spela in "Everybody Needs Somebody to Love". Året efter spelades den in av The Rolling Stones som de flesta kanske förknippar låten med.

Vita musiker, inte minst de brittiska 60-talsbanden, stal som korpar från sina svarta idoler. Men inspirationen gick faktiskt åt båda hållen. Otis Redding spelade exempelvis in såväl "(I Can't Get No) Satisfaction" som "Day Tripper" av The Rolling Stones respektive The Beatles. Bob Dylans "Blowin In the Wind" med rader som "How many roads must a man walk down, before you call him a man" talade till svarta musiker och inspirerade exempelvis Sam Cook till dennes magnifika "A Change Is Gonna Come".

Mäktig respekt

Trots konstitutionens stora ord om allas lika värde var USA länge ett i lag segregerat samhälle. När lagar sedan ändrades bjöd människor i främst södern hårdnackat motstånd. Det gällde exempelvis integrationen på skolor vilket fick Roebuck "Pops" Staples att skriva låtar som "Why? (Am I Treated So Bad)". Pops Staples, född 1915, hade i hela sitt liv fått leva med rasismen i det amerikanska samhället och uppleva förnedringen av att till exempel inte få lov att ta in på hotell under turnéerna.

År 1968 tog Pops sin familjegrupp The Staple Singers till skivbolaget Stax och spelade in *Soul Folk in Action* som innehöll låtar som skildrade, kommenterade och kritiserade samhället. Samma år mördades Martin Luther King på en hotellbalkong i just Memphis. Det var King som inspirerade Pops Staples att börja sjunga protestsånger. "Om han kan predika om detta kan vi sjunga om det", sa Pops till sina barn.

Hur stark musikens kraft verkligen är kan man diskutera. Men 1960-talets svarta och vita musiker visade att umgänge över den konstruerade gräns som hudfärg utgör inte bara var möjligt utan oerhört berikande. Som låtskrivaren Dan Penn uttryckt saken: "Denna respekt mellan svarta och vita var något underbart. Den var mäktig."